

ÚJ TÉRFORMÁLÓ ERŐK ÉS FEJLŐDÉSI PÁLYÁK KELET-EURÓPÁBAN A 21. SZÁZAD ELEJÉN

Futamidő: 2012. szeptember – 2015. december

OTKA-támogatás: 43,7 milló Ft

Programvezető: Horváth Gyula DSc, tudományos tanácsadó, egyetemi tanár

Programtitkár: Lux Gábor PhD, tudományos munkatárs

Közreműködő kutató: 15 fő

Közreműködő intézmények: MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete Dunántúli Tudományos Osztály, PTE Közgazdaságtudományi Kara Közgazdaság- és Regionális Tudományok Intézete, Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola

Célkitűzések

Az európai gazdaság területi szerkezetének alakulásában az utóbbi évtizedekben új tényezők figyelhetők meg.

- 1) A korábbi területfejlesztési politika nem folytatható tovább, a feltételek s a területi-gazdasági folyamatok alaposan megváltoztak;
- 2) A területi növekedésben új térformáló erők (tercier ágazatok, fejlett humán erőforrások, a szolgáltatásokhoz való hozzáférés, az esélyegyenlőség érvényesülése stb.) jelentek meg;
- 3) Az új feltételekhez igazodó nemzeti terület- és településfejlesztési politika, a többszintű kormányzás a korábbiaknál nagyobb hatást gyakorol a regionális fejlődési pályák alakulására.

Kelet-Európa területi szerkezetének átalakulása, a nyertes és a vesztes régiók fejlődésének jellemzőiben megmutatkozó különbségek azt jelzik, hogy a térformáló erők sokkal differenciáltabb képet mutatnak, mint a rendszerváltozás időszakában. A kutatás célja az, hogy:

- a) feltárja a kelet-európai országok (EU-tagállamok, Oroszország és a Nyugat-Balkán országai) regionális fejlődésének sajátosságait, a területi átrendeződést befolyásoló folyamatokat;
- b) értékelje a területi fejlődést alakító tényezők hatásait, illetve a modern térformáló erők szerepét a regionális fejlődés reálfolyamatainak alakulásában, illetve a területi politika eszközrendszerének alkalmazásában;
- c) bemutassa a fejlődési pályák általános és sajátos vonásait, ismertető jegyei alapján kategorizálja az egyes fejlődési típusokat, leírja a fejlődési modelleket és összehasonlítsa azokat a nyugat-európai fejlődési sajátosságokkal.

Alapkérdések

A kelet-európai országokban a gazdasági válságot követő új fejlődési ciklus regionális folyamatainak előrejelzéséhez négy szempont figyelembevétele szükséges.

1. Az állam gazdasági szerepvállalásának módosítása. A globalizáció eddigi szakaszában a területfejlesztési politika eredményes alkalmazása korlátozott volt. Fontos kutatási feladat annak vizsgálata, hogy az elmaradott térségek fejlesztésének, állami támogatásának erősödése várható-e a válság felszámolási folyamatában, s ez milyen formákban érvényesülhet?
2. A fenntartható fejlődés gyakorlatának térnyerése. A fenntartható fejlődéshez kapcsolható új térfolyamatok feltárása, modellszerű megfogalmazása nem megfelelő. Kutatásokat igényelnek az együttes hatások térbeli következményei.
3. Az Európai Unió belüli integrációs folyamatok hatása. Az EU stratégiai céljainak megvalósítása a kelet-európai országokban ellentmondásos. Vizsgálandók a hatékony területi fejlődést akadályozó tényezők és azok okai.
4. A globális hálózat regionalizálódása. A jelenlegi válság eltérő mértékben és eltérő következményeket produkálva érinti a világ egyes makrotérségeit. A globális gazdasági folyamatok több központtal fognak rendelkezni, mint jelenleg. Ennek potenciális hatása lehet Európa újraiparosodására és termelő kapacitásainak kihasználására. A területfejlesztési programokban újra megjelennek hagyományos ágazati célok, amelyek a kevésbé fejlett régiók természeti erőforrásait és munkaerejét jobban tudják hasznosítani. Tudni kell, hogy a lényeges telepítési tényezők milyen minőségi képet mutatnak.

A kutatás jelentősége

Kelet-Európában még a hagyományos európai fejlesztéspolitikai elvek is nehezen vernek gyökeret a döntések kialakításában. A térszerkezetben tervezett átalakításokat, a többközpontú fejlesztési filozófiát nagyon sokan az európai uniós strukturális támogatásokhoz való hozzáférés (a forrásszerzés) miatt, s nem pedig a tényleges decentralizáció érdekében tartják papírra vetendő, ám később figyelmen kívül hagyandó követelménynek.

A pénzügyi válság okozta sokk hatására az állam gazdasági beavatkozásának erősödése kedvező lehet a területfejlesztő politika érvényesülése szempontjából. Fontos kutatási feladat annak vizsgálata, hogy az elmaradott térségek fejlesztésének, állami támogatásának erősödése várható-e a válság felszámolási folyamatában s ez milyen formákban érvényesülhet? Az elmaradott térségek fejlesztése nem csak jóléti célnak fogható fel, hanem a nemzeti vagyon (a térségek lakásállománya, infrastruktúra állománya, természeti erőforrásai) leértékelődésének mérséklését és a gazdaságszerkezet átalakítását is szolgálja. Elképzelhető az EU-integráció nehézkes, akadályokon keresztül fejlődése a nemzetállami elkülönülés fenntartása (a nacionalizmus Európa-szerte erősödik), ami a területfejlesztési programokat inkább befelé fordítaná. Ennek következménye lehet a belső gazdaság erőteljesebb piacvédelme, nemzeti erőforrásokból fejlesztése – ez mérsékelheti a belső területi egyenlőtlenségeket, de erősítené a szegényebb tagállamok leszakadását.

E két fejlődési modell tényezőinek alapos feltárása, érvényesülésük esélyei, lehetséges következményeinek felvázolása – általában és hazánk szempontjából is – tűnik a legfontosabb kutatási feladatnak. A kutatás eredményei új szempontokat tárnak fel az összehasonlító regionális vizsgálatok számára, útmutatást nyújtanak a nemzeti regionális politikák versenyképességének értékeléséhez, segítségére lehetnek a magyar kormányzatnak az európai uniós és kelet-európai stratégiák továbbfejlesztésében, illetve a nemzeti sajátosságok regionális beágyazottságát alapozhatják meg. Hozzájárulnak a pécsi regionális tudományi doktori iskola és más társadalomtudományi képzési műhelyek tematikai profiljának az alakításához, illetve a multidiszciplináris együttműködéshez.